Valsts tiesību akti

Ungārija

Šajā lapā ir sniegta informācija par Ungārijas tiesību sistēmu.

Tiesību avoti

I. Tiesību aktu hierarhija

1. Pamatlikums

Ungārijas Pamatlikums (izsludināts 2011. gada 25. aprīlī) ir Ungārijas tiesību aktu hierarhijas augšgalā, un jebkuram citam tiesību aktam ir jābūt saderīgam ar to. Pamatlikumu pieņēma **Ungārijas parlaments** jeb Nacionālā asambleja, un **grozījumu** veikšanai ir nepieciešama **visu parlamenta deputātu balsu divu trešdaļu vairākums** (Pamatlikuma S panta otrā daļa).

Pamatlikums un tā pārejas noteikumi (Ungārijas Pamatlikuma pārejas noteikumus izsludināja 2011. gada 31. decembrī) **stājās spēkā 2012. gada 1. janvārī**.

Pamatlikumam ir **sešas daļas** — preambula jeb **Nacionālais zvērests** un šādas nodaļas: **Pamati** (no A panta līdz U pantam), **Brīvības un pienākumi** (no I panta līdz XXXI pantam), **Valsts** (no 1. panta līdz 54. pantam), Īpašā tiesiskā kārtība un **Noslēguma un citi noteikumi**.

Nodaļā **Pamati** ir ietverti vispārīgi noteikumi, un tā nosaka:

valsts pārvaldes formu,

valsts darbības pamatprincipus,

atsevišķu pilnvaru nodošanu Eiropas Savienībai,

Ungārijas galvaspilsētu un reģionālās administratīvās vienības,

pamatnoteikumus attiecībā uz Ungārijas pilsonību un tās iegūšanu,

Ungārijas valsts valodu, ģerboni, karogu, valsts himnu, valsts svētku dienas un valsts valūtu,

Pamatlikuma vietu Ungārijas tiesību sistēmā, t. i., ka Pamatlikums ir Ungārijas tiesību sistēmas pamats,

procedūru Pamatlikuma pieņemšanai un grozīšanai,

Ungārijas tiesību aktu veidus,

virkni pamatprincipu, tostarp šādus:

aizliegumu ar spēku sagrābt un īstenot varu,

atbildību par ārpus Ungārijas dzīvojošo ungāru likteni,

sadarbību Eiropas vienotības izveidē,

laulības institūta aizsardzību,

nosacījumu godīgai konkurencei nodrošināšanu,

līdzsvarotas, pārredzamas un ilgtspējīgas budžeta pārvaldības principu,

pienākumu aizsargāt un saglabāt dabas resursus,

miera un drošības telpas izveidi un saglabāšanu, centienus sadarboties ar visām pasaules nācijām un valstīm, lai panāktu cilvēces ilgtspējīgu attīstību.

Nodaļā **Brīvības un pienākumi** noteiktas pamattiesības un pienākumi. **Šādas tiesības (citu starpā) tiek atzītas par pamattiesībām**:

tiesības uz dzīvību un cilvēka cieņas neaizskaramību;

spīdzināšanas, necilvēcīgas vai pazemojošas attieksmes vai sodu, paverdzināšanas un cilvēku tirdzniecības aizliegums;

visu veidu eigēniskās prakses aizliegums, aizliegums izmantot cilvēka ķermeni un tā daļas kā peļņas avotu un cilvēku klonēšanas aizliegums;

tiesības uz personas brīvību un drošību un noteikumi, kas garantē, ka nevienam netiek atņemta viņa brīvība;

tiesības uz pārvietošanās brīvību un tiesības brīvi izvēlēties uzturēšanās vietu;

tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību;

tiesības uz personas datu aizsardzību un piekļuvi sabiedriskas nozīmes datiem;

tiesības uz domu, pārliecības un ticības brīvību;

tiesības uz pulcēšanās brīvību;

tiesības uz vārda brīvību;

tiesības uz izglītību un kultūru;

tiesības strādāt, brīvi izraudzīties profesiju un veikt uzņēmējdarbību;

tiesības uz īpašumu;

aizliegums izraidīt Ungārijas pilsoņus no Ungārijas teritorijas;

tiesības uz patvērumu;

vienlīdzība likuma priekšā;

diskriminācijas aizliegums;

bērnu darba aizliegums;

tiesības uz veselīgu vidi;

tiesības balsot un tiesības kandidēt Ungārijas parlamenta, vietējo pārstāvju un pilsētas mēru un Eiropas Parlamenta vēlēšanās;

tiesības uz objektīvu, godīgu un saprātīgā termiņā veiktu jautājumu izskatīšanu iestādēs un struktūrvienībās;

katra Ungārijas pilsoņa tiesības uz Ungārijas aizsardzību, viņam atrodoties ārzemēs;

Pamatlikumā arī definēta to personu valstspiederība un pamattiesības, pret kurām notiek tiesvedība.

Saskaņā ar Pamatlikumu Ungārija cenšas nodrošināt arī šādus aspektus:

garantēt sociālo nodrošinājumu visiem valsts iedzīvotājiem;

nodrošināt ikvienam iedzīvotājam pienācīgu mājokli un piekļuvi sabiedriskajiem pakalpojumiem.

Pamatlikumā ir noteikti dažādi **pienākumi**, piemēram:

pienākums piedalīties kopējo vajadzību apmierināšanā (līdzdalība valsts pienākumu izpildē); un

pienākums Ungārijas pilsoņiem aizsargāt savu valsti.
Pamatlikuma nodaļā **Valsts** ietverti galvenie pamatnoteikumi attiecībā uz publiskām amatpersonām augstos amatos un valsts galvenajām institūcijām, nosakot šādu institūciju juridisko statusu un uzdevumus:
parlaments;
republikas prezidents;
valdība;
neatkarīgās regulatīvās iestādes;
Konstitucionālā tiesa;
tiesu un prokuratūru dienesti;
Pamattiesību komisārs;
pašvaldības;
Ungārijas Valsts banka;
Valsts kontrole;
Ungārijas Bruņotie spēki;
policija un valsts drošības dienesti;
tautas nobalsošana.
Pamatlikuma nodaļā **Īpašs tiesiskais regulējums** ietverti noteikumi par valsts krīzes situācijām, ārkārtas stāvokļiem, preventīvās aizsardzības situācijām, pēkšņiem uzbrukumiem vai ārkārtēju briesmu stāvokli.

2. Parlamenta likumi

Ungārijā likumus pieņem **parlaments**. Saskaņā ar Pamatlikumu **noteikumus attiecībā uz pamattiesībām un pienākumiem** nosaka tikai ar likumiem.
Parlamenta likumus pieņem ar **vienkāršu balsu vairākumu** (vairāk nekā puse no klātesošo deputātu balsīm). Tas neattiecas uz Pamatlikumā definētajiem, tā saucamajiem, **kardinālajiem likumiem**, kuru pieņemšanai ir nepieciešams **divu trešdaļu klātesošo** parlamenta deputātu balsu vairākums.
Saskaņā ar Pamatlikumu galvenie likumi attiecas uz pilsonību, baznīcu, Ungārijā dzīvojošajām nacionālajām minoritātēm, parlamenta deputātu un Republikas prezidenta juridisko statusu un viņu atlīdzību, pašvaldībām, detalizētiem noteikumiem par valsts ģerboņa un karoga izmantošanu un noteikumiem par valsts apbalvojumiem.
Saskaņā ar Pamatlikumu, lai atzītu Eiropas Savienības dibināšanas līgumu un to grozījumu saistošo raksturu, izsludinātu karastāvokli, noslēgtu mieru un pasludinātu īpaša tiesiskā regulējuma stāvokli, nepieciešams visu parlamenta deputātu divu trešdaļu balsu vairākums.
Līdz 1989. gada Likuma XXXI par konstitūcijas grozīšanu pieņemšanai Ungārijas Prezidenta padome bija pilnvarota izdot dekrētus. No tiesību aktu hierarhijas viedokļa raugoties, joprojām spēkā esošie dekrēti tiek pielīdzināti noteikumiem ar likuma spēku.

3. Dekrēti

Pamatlikumā izšķir valdības dekrētus, premjerministra dekrētus, ministru dekrētus, Ungārijas Valsts bankas vadītāja dekrētus, neatkarīgo regulatīvo iestāžu un pašvaldību dekrētus. Dekrētus var izdot arī Nacionālā aizsardzības padome valsts krīzes situācijā un Republikas prezidents ārkārtas stāvokļa gadījumā.

3.1. Valdības dekrēti

Valdības pilnvaras izdot **dekrētus** var būt **primāras vai balstītas uz likumdošanas pilnvarojumu**. Primārās pilnvaras nosaka Pamatlikuma 15. panta trešā daļa, kas paredz, ka valdība savu pilnvaru robežās var izdot dekrētus par jebkuru jautājumu, ko nereglamentē likumi. Valdības dekrēti nedrīkst būt pretrunā ar likumiem. Tas neierobežo parlamenta pilnvaras, kurš ir tiesīgs regulēt jebkuru jomu.
Saskaņā ar Pamatlikumu un 2010. gada Likumu CXXX par likumdošanu valdība, pamatojoties uz īpašu likumdošanas pilnvarojumu, var izdot dekrētus, lai īstenotu likumus. Saskaņā ar 2010. gada Likuma CXXX 5. nodaļas 1. punktu pilnvarojumā izdot īstenošanas noteikumus jāietver šo pilnvaru turētājs, subjekts un pilnvaru apjoms. Pilnvaru turētājs nav tiesīgs nodot likumdošanas pilnvarojumu citai personai.

3.2. Premjerministra dekrēti

Saskaņā ar Pamatlikumu arī premjerministrs var izdot dekrētus, piemēram, ar dekrētu no ministru vidus iecelt premjerministra vietnieku. Tiesību aktu hierarhijā premjerministra dekrēti tiek pielīdzināti ministru dekrētiem.

3.3. Ministru dekrēti

Ministru dekrēti tiesību aktu hierarhijā ir pakārtoti valdības dekrētiem. Saskaņā ar Pamatlikumu ministri izdod dekrētus, pamatojoties uz **pilnvarojumu**, kas noteikts likumā vai valdības dekrētos (izdoti to sākotnējās leģislatīvās kompetences ietvaros), ministri dekrētus izdod individuāli vai vienojoties ar citu ministru, šādi dekrēti nedrīkst būt pretrunā ar likumiem, valdības dekrētiem vai Ungārijas Valsts bankas vadītāja dekrētiem.

3.4. Ungārijas Valsts bankas vadītāja dekrēti

Darbojoties atbilstīgi savai kompetencei, kas noteikta ar kardinālo likumu, Ungārijas Valsts bankas vadītājs var izdot **dekrētus, pamatojoties uz likumā noteiktu pilnvarojumu**, šāds dekrēts nedrīkst būt pretrunā ar likumiem.

3.5. Neatkarīgo regulatīvo iestāžu vadītāju dekrēti

Saskaņā ar Pamatlikuma 23. panta ceturto daļu, darbojoties atbilstīgi savai kompetencei, kas noteikta ar galveno likumu, neatkarīgo regulatīvo iestāžu vadītāji izdod dekrētus, pamatojoties uz likumā noteiktu pilnvarojumu, šādi dekrēti nedrīkst būt pretrunā ar likumiem, valdības dekrētiem, premjerministra dekrētiem, ministru dekrētiem vai Ungārijas Valsts bankas vadītāja dekrētiem.

3.6. Pašvaldību dekrēti

Saskaņā ar Pamatlikuma 32. panta otro daļu, darbojoties atbilstīgi savai kompetencei, pašvaldības var izdot dekrētus, lai reglamentētu vietējās sociālās attiecības, kuras nav reglamentētas likumos vai ar likumā noteiktu pilnvarojumu. Pašvaldību dekrēti nedrīkst būt pretrunā ar citiem tiesību aktiem.
Detalizēti noteikumi par dekrētiem, ko pieņem pašvaldību pārstāvības struktūras, ir izklāstīti 2011. gada Likumā CLXXXIX par Ungārijas pašvaldībām.

4. Starptautiski līgumi un starptautisko tiesību pamatprincipi

Ungārijas valdība ir tiesīga slēgt **starptautiskus līgumus** ar citām valstīm vai citu valstu valdībām. Ungārijā attiecības starp starptautiskajiem līgumiem un valsts iekšējo tiesisko regulējumu ir balstītas uz duālisma sistēmu, t. i., starptautiskie līgumi kļūst par **valsts iekšējā tiesiskā regulējuma daļu** tikai pēc to **izsludināšanas** tiesību aktos.

Starptautisko tiesību pamatprincipi

Saskaņā ar Pamatlikuma Q panta trešo daļu Ungārija atzīst vispāratzītos starptautisko tiesību pamatnoteikumus. Starptautiskās paražu tiesības un starptautisko tiesību vispārīgie pamatprincipi ir kļuvuši par valsts iekšējā tiesiskā regulējuma daļu bez transponēšanas.

II. Neleģislatīvi tiesību avoti

1. Valsts pārvaldes tiesību instrumenti

Ungārijas tiesību sistēmā ir arī citi valsts pārvaldes tiesību instrumenti, kuri, lai arī tajos ir ietverti normatīvi noteikumi, nav kvalificējami kā tiesību akti.
Likumdošanas likumā (2010. gada Likums CXXX) noteikti divi valsts pārvaldes tiesību instrumentu veidi: normatīvie lēmumi un normatīvie rīkojumi. Tie ir

darbības noteikumi, kas nav saistoši kopumā, t. i., tie nav saistoši visiem. Tie ir iekšēji organizatoriski un darbības noteikumi, kas attiecas tikai uz to izdevēju vai tam pakļautām struktūrām vai personām. Normatīvajos lēmumos un rīkojumos nevar noteikt pilsoņu tiesības un pienākumus. Valsts pārvaldes tiesību instrumenti nevar būt pretrunā ar citiem tiesību aktiem un nevar atkārtot citu tiesību aktu noteikumus.
Saskaņā ar iepriekšējo Likumdošanas likumu (1987. gada Likums XI) **statistikas ziņojumi** un **tiesiskās pamatnostādnes** arī tika atzītas par tiesību avotiem (sauktas par citiem pārvaldības tiesību instrumentiem), kas nav kvalificējami kā tiesību akti. Jaunajā Likumdošanas likumā tie vairs netiek minēti. Tomēr, lai arī tiesiskās pamatnostādnes tika atceltas, 2011. gada 1. janvārī stājoties spēkā jaunajam likumam, līdz tam izdotie statistikas ziņojumi joprojām paliek spēkā līdz brīdim, kad tos atcels. (Centrālā statistikas biroja priekšsēdētājs izdod statistikas ziņojumus, kuros ir iekļauti juridiski saistoši noteikumi, kas sastāv vienīgi no statistikas terminiem, metodēm, klasifikācijām, sarakstiem un skaitļiem.)

1.1. Normatīvie lēmumi

Normatīvajos lēmumos parlaments, valdība un citas centrālās pārvaldes iestādes, Konstitucionālā tiesa un Budžeta padome var noteikt savu organizatorisko struktūru, uzdevumus un rīcības programmas.
Arī pašvaldību pārstāvības struktūras normatīvajos lēmumos var noteikt savus uzdevumus un to pakļautībā esošo struktūru uzdevumus, kā arī savas rīcības programmas un pakļautībā esošo struktūru organizācijas un darbības kārtību. Līdzīgi valsts pašvaldību pārstāvības struktūras normatīvajos lēmumos var noteikt savu un to pakļautībā esošo struktūru organizāciju un darbības kārtību, kā arī rīcības programmas.

1.2. Normatīvie rīkojumi

Savas kompetences ietvaros un saskaņā ar tiesību aktiem Republikas prezidents, premjerministrs, centrālo pārvaldes iestāžu vadītāji (izņemot valdību), Nacionālā Tiesu biroja priekšsēdētājs, galvenais prokurors, Pamattiesību komisārs, Ungārijas Valsts bankas vadītājs, Valsts kontroles vadītājs, galvaspilsētas vai apgabalu pārvalžu vadītāji, mēri un pašvaldību ierēdņi normatīvajos rīkojumos var noteikt to vadīto, pakļautībā esošo vai pārraudzīto struktūru organizāciju, rīcību un darbības kārtību.
Turklāt parlaments, Republikas prezidents, Konstitucionālā tiesa, Pamattiesību komisārs, neatkarīgās regulatīvās iestādes, premjerministra birojs un ministrijas administratīvā departamenta vadītājs var izdot normatīvos rīkojumus, kas ir saistoši iestādes darbiniekiem.

2. Konstitucionālās tiesas lēmumi

Konstitucionālās tiesas lēmumiem ir svarīga loma Ungārijas likumdošanas sistēmā.
Saskaņā ar 2011. gada CLI Likumu par Konstitucionālo tiesu tai ir šādi **uzdevumi**:
veikt pēckontroli (*ex post*) attiecībā uz tiesību aktu atbilstību Pamatlikumam (pēckontroles procedūra);
veikt iepriekšēju (*ex ante*) pārbaudi attiecībā uz pieņemto, bet vēl neizsludināto likumu un starptautisko līgumu atsevišķu noteikumu atbilstību Pamatlikumam; ja lietas uzklausīšanas gaitā tiesnesim ir jāpiemēro tiesību norma, ko viņš uzskata par tādu, kas ir pretrunā ar Pamatlikumu, vai ko Konstitucionālā tiesa ir atzinusi par tādu, viņš aptur tiesvedību un lūdz Konstitucionālo tiesu atzīt attiecīgo tiesību normu vai noteikumu par tādu, kas ir pretrunā ar konstitūciju, un aizliegt tā turpmāku piemērošanu;
konkrētajā lietā iesaistītā persona vai organizācija var iesniegt konstitucionālu sūdzību, ja ir noticis Pamatlikumā garantēto personas tiesību pārkāpums tādēļ, ka konkrētās lietas tiesvedībā tiek piemērots tiesību akts, kas ir pretrunā ar Pamatlikumu, un persona ir izmantojusi visas pārsūdzības iespējas, vai tai nav tiesību uz pārsūdzību;
pārbaudīt jebkuru tiesību aktu, vai tas nav pretrunā ar starptautiskiem līgumiem;
novērst likumdevēja pieļautas likumdošanas nepilnības, kas ir pretrunā ar Pamatlikumu;
risināt noteiktus kompetenču konfliktus starp valsts iestādēm vai pašvaldībām un citām valsts iestādēm;
interpretēt Pamatlikuma normas;
izskatīt dažādas lietas savas kompetences ietvaros saskaņā ar likumu.
Konstitucionālā tiesa sniedz plaši izstrādātu pamatojumu saviem lēmumiem. Konstitucionālās tiesas lēmums ir galīgs, nav pārsūdzams un ir saistošs visiem.

3. Tiesu precedentu tiesības

Lai nodrošinātu tiesību aktu vienveidīgu piemērošanu un sniegtu tiesību pamatnostādnes zemāku instanču tiesām, Ungārijas Augstākā tiesa jeb **Kūrija** (līdz 2012. gada 1. janvārim Augstākā tiesa) pieņem **tiesas vienotos lēmumus** un izdod **tiesas principiālos lēmumus**.
Tiesas vienoto procedūru var uzsākt, ja tiesu prakses attīstība un vienotība nosaka, ka ir jāpieņem tiesas vienots lēmums principiālā jautājumā un ja kāda Kūrijas palāta plāno novirzīties no citas Kūrijas palātas pieņemtā lēmuma. Lēmums par tiesību aktu vienotību ir saistošs tiesām.
Principiāli lēmumi ir atvasināti no Kūrijas palātu prakses un arī veicina vienotību tiesas lēmumu pieņemšanā.
Gan tiesību aktu vienotības nodrošināšanai pieņemtie lēmumi, gan principiālie lēmumi tiek publicēti **Augstākās tiesas oficiālajā lēmumu krājumā**.

III. Tiesību aktu piemērošanas joma

Tiesību aktu ģeogrāfiskā piemērošanas joma ir Ungārijas teritorija, savukārt pašvaldību izdotu dekrētu piemērošanas joma ir attiecīgās pašvaldības administratīvā teritorija. Tiesību aktu piemērošanas joma attiecībā uz personām aptver fiziskas personas, juridiskas personas un organizācijas, kam nav juridiskas personas statusa, Ungārijas teritorijā, ārvalstīs dzīvojošos Ungārijas pilsoņus, bet pašvaldību dekrētu gadījumā — fiziskas personas, juridiskas personas un organizācijas, kam nav juridiskas personas statusa, attiecīgās pašvaldības administratīvajā teritorijā.
Likumdošanas likums aizliedz **atpakaļejošu spēku**, nosakot, ka tiesību norma nedrīkst uzlikt pienākumus vai padarīt tos apgrūtinošākus, atsaukt vai ierobežot tiesības vai noteikt kādu rīcību par pretlikumīgu laikposmā pirms šīs normas stāšanās spēkā.
Tiesību normās vienmēr ir jānorāda to **spēkā stāšanās datums**, paredzot pietiekamu sagatavošanās laiku šo normu piemērošanai.
Tiesību aktam un tā **īstenošanas noteikumiem** jāstājas spēkā vienlaicīgi. Tiesību akts (vai tiesību norma) zaudē spēku, ja to atceļ vai — ja tas tikai groza vai atceļ normas — pamatojoties uz Likumdošanas likumu.

IV. Juridiskās datubāzes

Ungārijā oficiālais laikraksts ir Magyar Közlöny, kuru publicē elektroniskā formātā un kura teksts uzskatāms par autentisku.
Ungārijas oficiālajā laikrakstā ir iekļautas Ungārijas tiesību normas (izņemot pašvaldību dekrētus), tostarp:
Konstitucionālās tiesas rīkojumi un lēmumi, kuru obligāta publicēšana oficiālajā laikrakstā ir noteikta tiesību aktos vai ar Konstitucionālās tiesas lēmumu;
parlamenta lēmumi;
Kūrijas tiesiskās vienveidības lēmumi;
Nacionālās vēlēšanu komitejas atzinumi;
pielikumi, tostarp Lēmumu apkopojums;
Oficiālais ziņojums.
Visi meklēšanas brīdī spēkā esošie tiesību akti (izņemot pašvaldību dekrētus) un citi valsts pārvaldes izdotie normatīvie akti ir apkopoti Nacionālajā likumdošanas datubāzē Nemzeti Jogszabálytár. Tajā ir apkopotas tiesību aktu konsolidētās versijas ar iekļautiem grozījumiem un citām izmaiņām.
Informāciju datubāzē var meklēt pēc nosaukuma vai numura, kā arī meklēt dokumenta tekstā.
Piekļuve šīm datubāzēm ir **bez maksas** un to lietošanai nepastāv nekādi ierobežojumi.

Citas saites

Oficiālā laikraksta autentiskā elektroniskā versija

Nacionālā likumdošanas datubāze

Lapa atjaunināta: 17/07/2020

Šīs lapas dažādās valodu versijas uztur attiecīgās dalībvalstis. Tulkojumu veic Eiropas Komisijas dienestā. Varbūtējās izmaiņas, ko oriģinālā ieviesušas kompetentās valsts iestādes, iespējams, nav atspoguļotas tulkojumos. Eiropas Komisija neuzņemas nekādas saistības un atbildību par datiem, ko satur šis dokuments, vai informāciju un datiem, uz kuriem šajā dokumentā ir atsauces. Lūdzam skatīt juridisko paziņojumu, lai iepazītos ar autortiesību noteikumiem, ko piemēro dalībvalstī, kas ir atbildīga par šo lapu.